

СТАЊЕ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛА У ПЧИЊСКОМ ОКРУГУ¹

Апстракт: Еколошка кривична дела, сама по себи представљају најтеже облике директној повређивања и угрожавања животне средине, али и индиректној угрожавања људских права, који проблем неретко може бити глобални. Ипак, значај еколошких кривичних дела још увек није досегао ниво који ауторка сматра да би требао да има, због тога што се као питање у пракси јавља: да ли су то дела без жртве, те као таква нису превише привлачна стручној јавности, а нарочито не онима који их требају откривати, доказивати и на крају кажњавати. Због тога је извршено истраживање на нивоу територијалној окрузи Републике Србије који је по значају такав да се граничи са две суседне државе, те са АП КиМ, па је опасност од еколошког криминала уколико већа, међутим, да ли су носиоци правосудне функције и стручњаци заиста заинтересовани за ову врсту криминала, остаје да истраживање да одговор на то питање.

Кључне речи: заштита животне средине, еколошка кривична дела, еколошки криминалитет, злочини без жртве, загађење животне средине.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА, ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ КАО ЈАВНИ ИНТЕРЕС И РАД НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА НА ЗАШТИТИ ТОГ ЈАВНОГ ИНТЕРЕСА

У нашем Кривичном законнику, по први пут су 2006. године, у једној глави обједињена и сврстана на једном месту кривична дела против животне

* Мастер права, докторанткиња Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, јавна тужитељка у Основном јавном тужилаштву у Врању, ORCID: 0009-0005-7918-6593, djur.djor@gmail.com.

1 Рад је написан као резултат истраживања која је ауторка спровела у периоду од августа до октобра месеца 2024. године, а тиче се рада тужилаштва на сузбијању еколошког криминала на подручју Пчињског округа за период од пет година, односно од 2020. године до 2024. године.

средине, којима се не штите класична људска права (живот, здравље и имовина), већ самостално добро – животна средина, односно право човека на очувану животну средину, што се поново доводи у везу са класичним правима човека и његовим животом.

Заштита животне средине и заштита људских права су међусобно повезани, једно се не може постићи без другог, нити на штету другог. Ово је глобални феномен, није изолован ни локални, тако да се појединац не може бавити еколошким проблемима сам за себе, већ у корист читавог друштва. Живот и добробит на нашој планети зависе од нашег колективног капацитета да будућим генерацијама гарантујемо и људска права и здраву животну средину.

Еколошка кривична дела, како се колоквијално називају међу практичарима, односно кривична дела против животне средине, прописана су у Глави XXIV Кривичног законика и обухватају кривична дела од члана 260. до члана 277. Кривичног законика.² Спадају у ову главу кривичних дела јер им је заштитни објект исти, а то је животна средина. Најчешће се ради о кривичним делима бланкетног карактера, односно КЗ упућује на посебне законе, којима се детаљно разрађује предмет и начин заштите, мере за очување заштитног објекта и санкције у случају да дође до нарушавања истог. Осим кривичних дела, посебним законима су предвиђени и прекршаји и привредни преступи, ради очувања животне средине.

У правној теорији и пракси је примећено да су кривични поступци пред судовима и јавним тужилаштвима покретани у највећем броју случајева у односу на следећа кривична дела: убијање и злостављање животиња, шумска крађа, незаконит лов, незаконит риболов, док је покретање поступака изостајало за сва друга кривична дела предвиђена у овој глави.

Међутим, овај тренд се на сву срећу прекинуо, те је све више покренутих поступака пред органима гоњења и због других кривичних дела, што се повезује са отварањем Кластера 4 у приступним преговорима о чланству Републике Србије у Европској унији, у децембру 2021. године, који кластер се односи на Зелену агенду и одрживу повезаност, односно отварањем Поглавља 27 које се односи на екологију, животну средину и климатске промене.³ Отварање овог поглавља представља најзахтевније промене, те прихватање промена у наше законодавство ће свакако највише времена изискивати, будући да се домаћи прописи требају ускладити са изузетно обимним прописима ЕУ.

Оно што је карактеристично за ова кривична дела да се ради о последичним кривичним делима, без могућности да се последица на лак и једноставан начин отклони. Такође је примећено да откривање, доказивање

2 Кривични законик – КЗ, *Сл. Гласник РС*, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/201.

3 М. Алимпић, „Кривична дела против животне средине, Кривично законодавство Србије и међународни правни стандарди – усаглашеност или не?“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 4/2022, 1315.

и гоњење еколошког криминалитета носи са собом низ специфичности и потешкоћа са којима се органи поступка суочавају⁴, те потребу да се сарадња тих органа пренесе на наднационални ниво, јер животна средина не познаје државне границе.

У том смислу, на територији сваке Полицијске управе у Републици Србији, у оквиру Одељења криминалистичке полиције, у току 2022. године формиране су јединице за сузбијање еколошког криминала и заштиту животне средине, а разматра се и одређивање бар по једног тужиоца на територији сваког тужилаштва ради поступања у поступцима због кривичних дела из ове главе КЗ, јер је утврђена потреба за специјализовањем знања лица која поступају у овим предметима. Такође, примећено је да се држава интересује да се на адекватан начин води казнена политика и да се казнено право стриктно примењује, будући да је велики значај ове области, како би заштита животне средине била на адекватном нивоу, јер се иста не тиче само локалног, већ глобалног плана.

2. УЛОГА ПОЛИЦИЈЕ И ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У СИСТЕМУ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Законом о министарствима је дефинисана надлежност Министарства унутрашњих послова, а Законом о полицији одређени су делокруг, послови, организација, овлашћења, радни односи, контрола, финансирање, облици сарадње са другим субјектима, помоћна полиција и овлашћења за доношење подзаконских аката који се односе на полицију.⁵

За обављање полицијских и других унутрашњих послова образована је Дирекција полиције у оквиру које су образоване управе и то: Управа у седишту Дирекције полиције, Полицијска управа за град Београд и Подручне полицијске управе. „Организационе јединице у седишту Дирекције образују се тако да су по линијском принципу радно повезане са одговарајућим организационим јединицама и пословима подручних полицијских управа и станица или тако да послове из свог делокруга обављају на читавом подручју на којем је надлежно Министарство.“⁶

У оквиру сваке Подручне полицијске управе су од фебруара 2022. године формиране Групе за сузбијање еколошког криминала и заштите животне средине. Такође је при Министарству унутрашњих послова Републике Србије, у оквиру Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције, Службе за сузбијање криминала, формиран Одсек за сузбијање еколошког

4 Ћ. Ђорђевић, „Специфичности кривичног гоњења извршилаца еколошких кривичних дела“, *Билтен Републичкој јавној тужилаштва*, 1/2024, 29–30.

5 З. Ђорђевић и Н. Радовић, *Криминалистичка оператива*, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2012, 12.

6 *Ibid.*, 13.

криминала, који сарађује са свим подручним управама и већ наведеним групама, тако да се проблеми еколошког криминала осим хоризонтално, покривају и решавају и вертикално, односно прате се резултати учинка новоформираних група.

Што се тиче јавног тужилаштва, у исто време када су формиране наведене групе при полицијским управама, била је замисао да се у сваком Основном јавном тужилаштву на територији Републике Србије, које је стварно надлежно за кривично гоњење кривичних дела из главе XXIV Кривичног законика, оснаже капацитети и едукује по макар један јавни тужилац, који ће бити са специјализованим знањима из области заштите животне средине, ради ефикасности и економичности поступка, међутим, ова идеја још увек није заживела и питање је да ли ће. Предње из разлога што на територији Републике Србије постоје Основна јавна тужилаштва само са једним носиоцем јавне функције, а насупрот томе у Београду, у сва три тужилаштва, где јавну функцију обављају више од 150 носиоца функције, потребно је наћи меру колико специјализованих тужилаца треба бити.

Иначе, у пракси се дешава да обрађивач предмета, било да је то полицијски инспектор или јавни тужилац, мора бити оспособљен и да има специјализована знања из заштите животне средине, које подразумева загађења воде, ваздуха, земље, опасног отпада, познавања прописа о заштићеним и посебно заштићеним врстама и друго, која сва знања обухватају више од 80 законских и подзаконских аката, што је изузетно много, тако да не постоји велико интересовање међу практичарима да се баве управо овом облашћу. С друге стране, управо ово треба бити разлог за специјализацијом знања оног ко поступа у овим предметима, јер се може десити да се случајеви загађења животне средине олако схвате и да се донесе одлука која је несразмерна и не представља адекватну реакцију друштва у односу на учињено дело.

2.1. Права којима се штити животна средина

Животна средина се штити управним, грађанским и након свега кривичним правом. Одређена је као скуп природних и створених вредности, чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот људи.⁷

„Свеукупност људских понашања, којима се повређују или угрожавају друштвене вредности које одређују услове за чување, унапређење и заштиту животне и радне средине човека, називају се еколошким деликтима. Ту спада и еколошки криминалитет у најужем смислу речи, којим се сматрају она кривична дела чија је примарна црта да угрожавају или повређују

7 Чл. 3. ст. 1. тач. 1. Закона о заштити животне средине, *Сл. гласник РС*, број 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – др. закон и 95/2018 – др. закон.

основне еколошке вредности (воде, водотокове, земљиште, ваздух и живи свет), које су у удиректној вези са општим заштитним објектом кривичног права – правом човека на здраву животну средину.⁸

Материја еколошког права у нашој земљи је веома сложена, садржана је у великом броју законских и подзаконских аката, како уредби, правилника, стратегија, тако и општих и појединачних одлука. Треба нагласити да је веома значајно да је у току 2009. године усвојен системски Закон о заштити животне средине, а након њега и сет еколошких закона и то 15 у области заштите животне средине, који су до дана писања овог рада више пута допуњавани и мењани. Карактеристично за ове прописе је да они садрже казнене одредбе у области прекршаја и привредних преступа, док Кривични законик садржи одредбе о предвиђености кривичних дела.

Кривични законик дакле садржи одредбе којима се одређена понашања човека квалификују као кривична дела, те санкције за та понашања, а у циљу даљег сузбијања криминалитета, како у погледу генералне тако и у погледу специјалне превенције. Осим кривичних дела из главе XXIV Кривичног законика, где су сврстана такозвана права еколошка кривична дела (у ужем смислу), у наведеном законнику се препознају дела која су повезана са њима, као што су кривична дела против опште сигурности људи и имовине, против безбедности јавног саобраћаја, против здравља људи, против привреде и друга, то су кривична дела која су на посредан начин управљена против животне средине, која се у правној теорији квалификују као неправна еколошка кривична дела (у ширем смислу).

Осим Кривичног законика, кривична дела из области заштите животне средине су прописана и у другим законима, у питању су закони у којима се уређује област животне средине у целисти или поједини њени делови, названа су у кривично правној теорији као споредна еколошка кривична дела, па се тако на пример у Закону о водама у чл. 209. се прописује кривично дело неовлашћеног пуњења и коришћења акумулације, а у чл. 210. оштећења при експлоатацији речних наноса, а осим овог закона, ова кривична дела се могу наћи и у Закону о здрављу биља, Закону о средствима за заштиту биља, Закону о генетички модификованим организмима и другим законима.

По доношењу Закона о одговорности правних лица од 2008. године, осим физичких лица, за ова кривична дела могу одговарати и правна лица, будући да је основ одговорности правних лица исти као код физичких, тако да правно лице одговара за скривљене радње физичког лица које у њему има својство одговорног лица, те се тада треба водити јединствени поступак према правном и одговорном лицу. Међитим, у пракси судова и тужилаштва Републике Србије се не могу наћи примери кривичне одговорности правних лица због кривичних дела из главе заштите животне средине.

8 А. Батрићевић, „Еколошка кривична дела – злочини без жртве?“, Жртве и савремени друштвени контекст: теорија, пракса и активизам, *Темидга*, 2013, 115.

2.2. Кривичноправна заштита животне средине, кораци у поступању полиције, тужилаштва и суда

Као што је већ назначено, ова кривична дела су специфична по много чему, почевши од радње извршења дела, откривања, процесуирања, долажења до какве такве истине, те санкције за учињено дело. Полазећи од оваквог становишта, може се рећи да је и сазнање о извршењу дела специфично у односу на друга дела. Извори сазнања о учињеном еколошким кривичним делима су разноврсни, а најчешће се као извори сазнања појављују средства јавног информисања, инспекцијски органи и полиција, а дешава се и да то пријављују грађани који живе на угроженим подручјима, као и анонимне и псеудоанонимне пријаве.⁹

У фази откривања извршења дела, веома је битно планирање предузимања свих доказних радњи, јер би евентуални пропуст могао довести до тога да се кључни докази не узму у разматрање или да се занемаре, због чега је потребна свестрана сарадња полиције, тужилаштва и надлежне инспекције за заштиту животне средине, будући да та инспекција поседује стручна и специфична знања из области заштите животне средине. Ова сарадња је неопходна и из разлога што би евентуално кршење прописа могло подразумевати и евентуалне прекршаје или привредне преступе, односно колизију са кривичном одговорношћу, па је стручно знање свих горе наведених чинилаца од пресудне важности.

Осим што мора постојати неопходна сарадња између органа гоњења и надлежне републичке и локалне инспекције за заштиту животне средине из разлога разграничења појединих радњи и подвођења под кривично дело, прекршај или привредни преступ, ова сарадња мора постојати и из разлога што сваки од ових државних органа поседује стручна знања у погледу коришћења одређених база података, који подаци нам могу бити управо од велике важности приликом одлучивања о каквом делу је реч. Тако су базе Агенције за заштиту животне средине, од великог значаја за откривање радње појединог дела, јер ове базе имају податке о на пример издатим дозволама за управљање отпадом, прописаној документацији о кретању опасног отпада, редовним извештајима и евиденцијама о промету отпада и слично. Сви ови подаци могу бити од круцијалног значаја приликом одлучивања о каквом делу је реч.

Ова прва фаза поступка, када се открива највећи број доказа је најбитнија, с тога се она мора урадити детаљно и у кратком року како не би дошло до уклањања трагова извршења кривичног дела, односно како би се на време прикупили сви докази у поступку, за које постоји сумња да ће

9 Цитирано према Д. Синђелић, „Поступање јавног тужилаштва у случајевима кршења прописа из области заштите животне средине“, *Билтен Републичкој јавној тужилаштва*, 1/2022, 58. (М. Бошковић, *Методика откривања и разјашњавања еколошкој криминалијети*, Београд, 1993, 130.)

касније бити уништени. Ово се чини не само због самог поступка, већ због вишег циља, а то је заштита животне средине и здравља људи, који у свему представљају прикривени заштитни објект ове групе кривичних дела.

3. СТАЊЕ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ПЧИЊСКОМ ОКРУГУ

Ради утврђивања стања еколошког криминалитет, предузета су истраживања чија су предмет била кривична дела из главе XXIV Кривичног законика, која су извршена на територији Пчињског управног округа у Републики Србији, како за период од 2020. до 2022. године (пре формирања специјалних јединица при МУП-у), тако и за период од фебруара 2022. године до 15.08.2024. године (након формирања специјалне јединице). Дакле, предмет истраживања јесте анализа казнене политике (законодавне, јавнотужилачке и судске – материјалноправни и процесноправни аспект) код кривичних дела против животне средине (чл. 260-277. Кривичног законика).¹⁰ Такође, представљен је број откривених кривичних дела и учинилаца кривичних дела, те број поднетих кривичних пријава од стране надлежних полицијских управа, из ове главе Кривичног законика на територији целе Републике Србије, која илустрација је приказана ради потпуног сагледавања и упоређивања са бројем откривених дела на циљаној територији Републике.

Анализирање предмета истраживања је извршено са више аспеката, при чему је узето у обзир: број пријављених дела од стране надлежне полицијске управе и број пријава од стране других пријавиоца, начин одлучивања јавног тужиоца, број предмета у којима је примењено начело одлагања кривичног гоњења и број предмета у којима су покренути судски поступци, начин пресуђења, односно врсте изречених кривичних санкција и примењених обавеза код одлагања кривичног гоњења, као и доприноса адекватности судске односно јавнотужилачке казнене политике.

Сходно наведеном, може се констатовати да су два основна и самим тим кључна предмета спроведеног истраживања. Први, рад предистражних органа и то полиције као носиоца активности при подношењу кривичних пријава и прикупљању доказа под окриљем јавног тужиоца и рад јавног тужиоца након поднетих кривичних пријава, ток и начин прикупљања и извођења доказа, те начин доношења јавнотужилачких одлука. Други, казнена политика јавних тужилаштава, у погледу доношења одлуке о одлагању кривичног гоњења и судова, након спроведеног доказног поступка, када је већ доказана кривица оптуженог и изречена судска осуда.

10 С. Бејатовић, С. Докић, *Кривична дела против животне средине и казнена политика (норма, пракса и мере унапређења)*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, 2024, 17.

Предмет истраживања су условили, како ефикасност субјеката који поступају у кривичним стварима уопште, од којих зависи број откривених и процесуираних предмета ове групе кривичних дела у Кривичном законнику, као и могућност јавног тужиоца да сам одлучује и у потпуности оконча кривично правни предмет мимо кривичног суда, јер се ради о кривичним делима за која је предвиђена казна затвора до пет година, па самим тим постоји могућност примене начела опортунитета кривичног гоњења, применом којег начела се, видећемо, окончава највећи број предмета.

3.1. Циљ и задаци истраживања

Основни циљ истраживања био је да се на основу прикупљених релевантних података дође до сазнања о начину откривања, прикупљања доказа, броју пријављених, процесуираних и кажњених дела еколошког криминала на територији Пчињског управног округа Републике Србије, са компаративним приказом периода и то: за период од 2020. до 2022. године, када није постојала специјализација за ову материју међу припадницима МУП-а РС, те за период од фебруара месеца 2022. године до 15.08.2024. године, за који период су формиране специјализоване јединице за откривање еколошког криминала при свакој од полицијских управа у Републици Србији, те ће нарочита пажња бити усмерена на: број поднетих кривичних пријава од стране ПУ Врање за учињена кривична дела еколошког криминалитета, утврђивања најчешће извршених дела из ове главе Кривичног законика, начин и поступање јавног тужиоца у вези са поднетим пријавама, те анализирање кривичних санкција, односно обавеза које је тужилац одредио приликом примене начела опортунитета.

Другим речима, циљ и задатак истраживања јесте давање одговора на следећа питања: како поступају предистражни органи у процесу откривања и прикупљања доказа, каква је њихова ефикасност, да ли је она на већем нивоу од када је уведена специјализација припадника Министарства унутрашњих послова? Каква је казнена политика јавних тужилаца и судова код ових кривичних дела? Да ли се њоме постиже жељени степен превенције ове категорије кривичних дела и шта би у том смислу требало мењати у циљу унапређења?

3.2. Постављена хипотеза

Истраживање је засновано на општој хипотези да *усвојивање модела специјализације организације полиције при откривању, сузбијању, процесуирању и кажњавању еколошког криминала, који је компатибилан са савременим токовима на глобалном нивоу, даје велики допринос сузбијању еколошког криминала.*

Посебне хитности су:

1. Број откривених дела, процесуираних и осуђених лица за еколошки криминалитет је у сталном порасту, захваљујући стручном кадру специјализоване групе за сузбијање еколошког криминала, што даље има за последицу подизање свести код учиниоца, мењање заснованих навика и у крајњем стадијуму смањење загађења животне средине. Ипак, овај број и даље није у складу са бројем извршених дела, што указује на потребу да се више ради на едукацији, специјализацији и усавршавању како припадника Министарства унутрашњих послова, тако и носилаца јавнотужилачке и судске функције,
2. Потребна је специјализација знања носилаца правосудне функције, како тужилаца, тако и судија, који учествују у решавању кривичних пријава због кривичних дела заштите животне средине, јер се ради о специфичним кривичним делима, чије решавање се тиче целокупне популације, како грађана и грађанки Републике Србије, тако и шире, јер се ради о глобалном феномену, због чега је неоправдано релативно мали број оптужења за кривична дела против животне средине и углавном се односе на лакше облике дела ове врсте,
3. Носиоци правосудне функције, тужиоци и судије, сматрају да је адекватна казна или мера за учињено дело еколошког криминалитета заправо новчана казна или условна осуда, јер се углавном ради о учиниоцима који су први пут откривени у вршењу ове врсте дела и против којих се први пут води поступак, без обзира што је радњом извршења дела дошло до угрожавања животне средине која има шири значај од пеналног, па постоји несклад између казнене политике законодавца и судске односно тужилачке казнене политике, и
4. Непостојање случајева у којима је утврђена кривична одговорност правних лица за извршена кривична дела против животне средине, што има посебну вредност с обзиром на чињеницу да су управо највећи загађивачи животне средине правна лица, у оквиру којих су одговорна лица најчешће једино кривично гоњена.

3.3. Истраживачке методе и истраживачки узорак

Истраживање је спроведено за територију Пчињског управног округа у Републици Србији и то период од 2020. године до 2022. године, док још увек нису постојале специјализоване јединице за откривање ове врсте кривичних дела, као и за период од фебруара 2022. године закључно до 15.08.2024. године, са којим датумом су израђени извештаји о раду надлежних тужилаштава.

Истраживање је спроведено, пре свега, на подручјима Основног јавног тужилаштва у Врању, са Одељењем у Бујановцу, чија надлежност се заснива за територијалну надлежност Основног суда у Врању и Основног суда у

Бујановцу и на подручју Основног јавног тужилаштва у Владичином Хану, чија надлежност се заснива за територију Основног суда у Сурдулици. Избор јавних тужилаштава је извршен на основу просторног пружања Пчињског управног округа, на којем простору пак делује Полицијска управа у Врању, са Полицијским станицама у Врању, Трговишту, Владичином Хану, Сурдулици, Босилеграду, Бујановцу и Прешеву.

На подручју сваког од наведених тужилаштава, првенствено је прегледана евиденција броја свих пријављених кривичних дела и учинилаца кривичних дела, па је за сваки од пријављених случајева извршен увид у списе предмета, у којима је осим полицијских списка, садржан и тужилачки спис, али и копија судског списка уколико је дошло до покретања и окончања кривичног поступка пред надлежним судом. Сходно наведеном, за свако од наведених тужилаштава је прегледан сваки спис по временским периодима

Прикупљањем, сређивањем и обрадом података у циљу класификације, затим описивањем – дескрипцијом појединих случајева, научна, стручна и сва друга заинтересована јавност за ову област, може имати јасан увид у резултате истраживања за ова два периода, компарацију истих и јасан напор Републике Србије да се отклони свака врста еколошког криминала на овим просторима. Даље, резултати истраживања могу у значајној мери да допринесу на пољу планирања стратешких циљева и будућег деловања при сузбијању еколошког криминала, те евентуалном усавршавању знања других стручњака који раде у овој области.

4. АНАЛИЗА ИСТРАЖЕНОГ, ЗАКЉУЧАК И ПОТВРДА ПОСТАВЉЕНЕ ХИПОТЕЗЕ

4.1. Укупан број поднетих кривичних пријава и субјекти подносиоци пријава

Много је разлога због чега је у овом раду посебна пажња посвећена кривичној пријави као начину сазнања јавног тужиоца за извршено кривично дело и за извршиоца кривичног дела, пре свега ти разлози произилазе из самог наслова теме истраживачког рада. Посебна пажња је посвећена субјекту подношења кривичне пријаве, односно разграничењу да ли је то учинила надлежна Полицијска управа Врање, после 2022. године Група за сузбијање еколошког криминала и заштиту животне средине у оквиру наведене Полицијске управе или оштећени односно друго заинтересовано лице. Ово из разлога што од самог квалитета кривичне пријаве и доказа који су достављени уз исту, произилази исход кривичног поступка у ширем смислу.

Тежина овог питања ко је поднео кривичну пријаву и шта је доставио уз њу, лежи у чињеници да јавни тужилац најчешће за постојање неког кривичног дела и/или учиниоца кривичног дела сазнаје управо из кривичне пријаве, иако постоје други начини сазнања, за ова кривична дела је

карактеристично сазнавање управо путем кривичне пријаве. Због предњег, важно је шта се као доказ уз кривичну пријаву доставља, то посебно важи када се у својству подносиоца кривичне пријаве јавна овлашћено службено лице (овлашћени полицијски службеник и овлашћени инспектор). Исход поступка и доношења јавнотужилачке одлуке управо зависи од квалитета кривичне пријаве, због чега је број и квалитет достављених доказа веома важан за начин окончања кривичне ствари.

Обрадом доступних података надлежних тужилаштава, дошло се до закључка да на територији стварне и месне надлежности седишта ОЈТ Врање (град Врање, са ГО Врањска Бања и општина Трговиште) нема осцилација у броју поднетих кривичних пријава и формираних предмета по њима, али је евидентно да се број поднетих кривичних пријава од стране ОСЛ ПУ Врање, Групе за сузбијање еколошког криминала и заштиту животне средине, нагло повећава почевши од године формирања специјалне јединице (2022. године). Такође се обрадом података долази до закључка да у тужилачком Одељењу у Бујановцу, које је стварно и месно надлежно за територије општине Бујановац и Прешево, није било пријављених кривичних дела из главе 24. Кривичног законика у току 2020. и 2021. године, те да је тај број мање више исти од године формирања специјалне јединице при ПУ Врање и да је та јединица једини подносилац кривичних пријава на овој територији. Дискутабилан је број поднетих пријава пред ОЈТ Владичин Хан, те је за извештајни период од 2020. до 2024. године поднето свега две кривичне пријаве и то по једна у 2023. и 2024. години, обе поднете од стране Групе за сузбијање еколошког криминала и заштиту животне средине при ПУ Врање.

Анализирајући добијене резултате, долази се до закључка да је број поднетих кривичних пријава за кривична дела против животне средине и поред осцилација и даље константно мали, иако је тај број у већем проценту заступљенији након 2022. године. Даље, упоређујући ова два тужилаштва, заједно са тужилачким одељењем једног од њих, долази се до закључка да постоје значајне разлике у броју поднетих кривичних пријава, што нам не говори да та дела нису заступљена на територији ових тужилаштава где недостаје број пријављених дела и лица, већ да не постоји константан рад на откривању тих дела на појединим територијама Пчињског управног округа.

4.2. Укупан број евидентираних кривичних дела и поднетих кривичних пријава за кривична дела против животне средине на територији Пчињског управног округа

Анализирајући истраживачку грађу, посматрано са аспекта броја и процента поднесених кривичних пријава, утврђује се да је на водећем првом месту доминантан број поднетих кривичних пријава за кривично дело шумска крађа из чл. 275. Кривичног законика, те затим за кривично дело

Убијање и злостављање животиња из чл. 269. Кривичног законика и кривично дело Незаконит лов из чл. 276. Кривичног законика, док се у мањем проценту јављају пријаве за кривично дело Уништење, оштећење, изношење у иностранство и уношење у Србију заштићеног природног добра из чл. 265. Кривичног законика и за кривично дело Непредузимање мера заштите животне средине из чл. 261. Кривичног законика.

Дискутабило је како се поједина кривична дела не јављају као откривена ни у једној извештајној години, тако је на примеру кривичног дела пустошење шума из чл. 274. Кривичног законика, где према схватању ауторке овог рада није могуће да такво дело се не чини у изразито брдовитом и шумовитом крају Републике Србије, али иста на жалост не остају откривена и процесуирана.

4.3. Одлуке јавног тужиоца по поднесеним кривичним пријавама

Тужилац може након пријема кривичне пријаве и спровођења доказних радњи одлучити да јавнотужилачка одлука буде решење о одбачају кривичне пријаве. Према чл. 284. ст. 1. тач. 1–3. Законика о кривичном поступку, тужилац може одбацили кривичну пријаву из три разлога: јер пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности; јер је наступила застарелост кривичног гоњења или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или пак постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење; и на послетку, јер не постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности. Када дође до одбачаја кривичне пријаве, у пракси се подразумева да иста није довољно квалитетна, да дело које је пријављено није кривично дело, односно да докази који су достављени уз пријаву нису довољни да би након изведених доказних радњи дошло до подизања степена основане сумње на потребну оправдану сумњу за оптужење. Занимљиво је да, обрађујући истраживачку грађу, је утврђено да тужилац ни у једном случају није применио одредбе чл. 284. ст. 1. тач. 2. ЗКП.

Надаље, пошто утврди да постоји основана сумња да је извршено кривично дело и да је одређено лице то учинило, тужилац према том лицу може применити одредбе начела опортунитета кривичног гоњења, односно условног одлагања кривичног гоњења, сходно овлашћењима којима му је дао Законик о кривичном поступку. У том смислу, према скоро свим кривичним делима из главе 24. Кривичног законика се може применити ово начело, тако да се велики део предмета у пракси завршава управо у овој фази поступка, доношењем наредбе о одлагању кривичног гоњења, којом се осумњиченом налаже нека од мера из чл. 283. Законика о кривичном поступку. Тако се, као целисходно, у пракси налази, да се за ова кривична дела могу наложити само неке од мера прописане наведеним одредбама и то: да се отклони штетна последица настала извршењем кривичног дела

или да се надокнади причињена штета; да се на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе; да се обави одређени друштвенкорисни или хуманитарни рад и да се изврши обавеза установљена правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком. Уколико осумњичени изврши наведене мере, доноси се решење на основу чл. 283. ст. 3. Законика о кривичном поступку.

Тек уколико и након ове фазе поступка пред тужиоцем, поступак не буде окончан доношењем једне од горе наведених јавнотужилачких одлука и основана сумња буде досегла оправдану за оптужење, јавни тужилац подноси оптужни предлог надлежном суду, због чега јако мали број предмета буде завршен судском одлуком.

Разматрајући истраживачку грађу, утврђено је да је тужилац у ОЈТ Врање, у току 2020. године запримио 8 кривичних пријава, од којих је 25% пријава односно 2 одбачено на основу чл. 284. ЗКП, док је за 37,5% пријава односно 3 поднет оптужни предлог надлежном суду, преостали проценат предмета је и даље у току. Даље, у току 2021. године запримио 9 кривичних пријава, од којих је 33,33% пријава односно 3 одбачено на основу чл. 284. ЗКП, у 5 предмета је примењено начело опортунитета, што чини око 55,56% одлука од укупног броја предмета, док је за 11,11% пријава, односно у 1 предмету поднет оптужни предлог надлежном суду, чиме је одлучено у свим предметима. Што се тиче извештајне 2022. године, у седишту ОЈТ Врање примљено је 9 пријава за кривична дела из главе 24. КЗ, не рачунајући кривично дело из чл. 275. КЗ, од којег броја је у 3 предмета донета одлука о одбачају на основу чл. 284. ЗКП, што чини 33,33% пријава, 1 пријава је одбачена применом начела опортунитета, што чини 11,11%, а у 4 предмета поднет оптужни предлог, што чини 44,45% пријава, док је једна пријава остала нерешена. Имајући у виду податке из извештајне 2023. године, утврђено је да је у седишту ОЈТ Врање запримљено 7 кривичних пријава, од чега је по једна одбачена због чл. 284. и чл. 283. ст. 3. ЗКП, што чини по 14,29%, односно укупно 28,57%, док је за 3 предмета поднет оптужни предлог надлежном суду, што чини 42,86%, док је преостали број пријава остао нерешен. И на послетку, у 2024. години, у седишту тужилаштва је запримљено 10 кривичних пријава, од чега су по две одбачене на основу одредбе чл. 284. и 283. ст. 3. ЗКП, што чини по 20%, односно укупно 40% решених предмета пред тужилаштвом, док је у једном предмету поднет оптужни предлог, односно процентуално 10%, преостали број предмета је још увек у раду.

Из изложеног се утврђује да јако мали број предмета добије судски епилог, односно да се више од половине предмета окончава управо пред тужиоцем, који је по мишљењу ауторке, основно анализом добијених резултата, један од главних актера у поступку и да се од његових одлука даље диктира судска казнена политика.

Када се пак разматра истраживачка грађа Одељења ОЈТ Врање, са седиштем у Бујановцу, из истраженог се утврђује да је по формирању специјалне

јединице за сузбијање еколошког криминала при ПУ Врање, ова јединица једини подносилац пријава пред тужилачким Одељењем, док у ранијем периоду није било пријава за кривична дела из главе 24. Кривичног законика, осим кривичног дела Шумска крађа из чл. 275. Кривичног законика. Тако је у току 2022. године поднето укупно 3 кривичне пријаве, које су у целини добиле судски епилог осуђујућим пресудама. У току 2023. године је поднето 4 кривичне пријаве, од чега је половина решена применом начела опортунитета, док је преостала половина решена осуђујућим одлукама суда. На послетку, је у току 2024. године поднето 5 кривичних пријава, од чега је у 4 предмета примењено начело опортунитета, што чини 80% одлука по пријавама, док је у 1 предмету поднет оптужни предлог, односно 20% укупног броја предмета, што све чини резултате и специјализоване јединице и тужилаштва у целини веома добрим.

Анализирајући јавнотужилачку праксу ОЈТ Владичин Хан, утврђено је да су поднете само две кривичне пријаве од стране ПУ Врање, Групе за сузбијање еколошког криминала и заштите животне средине и то: у 2023. години, због кривичног дела из чл. 266. КЗ, где је поступак окончан на основу чл. 283. ст. 3. ЗКП и у 2024. години, због кривичног дела из чл. 261. КЗ, по којој пријави још увек није донета јавнотужилачка одлука. Како је веома мали број пријава у овом тужилаштву, анализа истраживачке грађе не може дати адекватне резултате и не може упутити на евентуалне закључке који могу послужити у поспешивању законодавне и судске праксе.

4.4. Примена начела опортунитета кривичног гоњења и висина наложене обавезе осумњиченом лицу

Пошто утврди да постоји основана сумња да је извршено кривично дело и да је одређено лице то учинило, тужилац према том лицу може применити одредбе начела опортунитета кривичног гоњења, односно условног одлагања кривичног гоњења, сходно овлашћењима датим у одредби чл. 283. Законика о кривичном поступку. У том смислу, према скоро свим кривичним делима из главе 24. Кривичног законика се може применити ово начело, тако да се велики део предмета у пракси завршава управо у овој фази поступка, доношењем наредбе о одлагању кривичног гоњења, којом се осумњиченом налаже нека од мера из чл. 283. Законика о кривичном поступку. Тако се, као целисходно, у пракси налази, да се за ова кривична дела могу наложити само неке од мера прописане наведеним одредбама и то: да се отклони штетна последица настала извршењем кривичног дела или да се надокнади причињена штета; да се на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе; да се обави одређени друштвенкорисни или хуманитарни рад и да се изврши обавеза установљена правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском

одлуком. Уколико осумњичени изврши наведене мере, доноси се решење на основу чл. 283. ст. 3. Законика о кривичном поступку.

Разматрајући анализирану истраживачку грађу, утврђено је да је пред ОЈТ Врање у од укупног броја примљених предмета за 2020. годину ни један није решен применом начела опортунитета, за 2021. годину је примењено начело опортунитета у 5 предмета, што чини око 55,56% одлука од укупног броја предмета из ове области, за 2022. годину је примењено начело опортунитета у 1 предмету, што чини 11,11% укупног броја предмета из ове главе Кривичног законика, за 2023. годину је примењено начело опортунитета у једном предмету што чини 14,29% из главе 24. КЗ, док је за 2024. годину такође примењено ово правило у једном предмету, што чини 20% од укупно за примљених предмета који су предмет овог истраживања.

Оно што је симптоматично, ово начело је примењивано у свим случајевима само уз налагање мере да се на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе, уз то ради се о новчаним износима у просеку од 10.000,00 динара до 50.000,00 динара, чиме се не може постићи сразмера између учињеног дела и „казне“ коју плаћа осумњичени, при том тужилац ни у једном другом случају није размотрио примену других мера.

Што се тиче примене начела опортунитета у Одељењу у Бујановцу, само је у 2023. и 2024. години примењивано ово начело и то у 2023. години у 2 предмета, што чини 50% од укупног броја предмета из ове области, док је у 2024. години ово начело примењено у 4 предмета, што чини 80% од укупног броја примљених пријава из ове области. Тужилац је у свим случајевима применио ово начело налажући меру да се на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе, уз то ради се о новчаним износима у просеку од 50.000,00 динара до 120.000,00 динара. Само је у једном предмету уз ову меру, наложена и мера да се отклони штетна последица настала извршењем кривичног дела или да се надокнади причињена штета, у конкретном случају да се прибави интегрисана дозвола за постројења и активности које могу имати негативан утицај на животну средину, сходно обавештењу Министарства заштите животне средине, што представља помак у решавању предмета применом начела опортунитета и подизање свести обрађивача предмета и утицаја на даљу јавнотужилачку праксу.

У Основном јавном тужилаштву у Владицином Хану је у току 2023. године, једини за примљени предмет решен применом начела опортунитета и то налагањем мере да се на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе, при чему се ради о новчаном износу од 30.000,00 динара, што такође представља несразмеру између извршеног дела и „казне“ коју је осумњичени платио.

Из изложеног произилази да се мера на прописани рачун за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне

или друге јавне сврхе представља основну меру, од које се само изузетно одступа, при чему износи који су налагани осумњиченима представљају симболичне износе којима су исти купили своју слободу. Даље, обавеза отклањања штетне последице настале извршењем кривичног дела или да се надокнади причињена штета која се према добијеним резултатима, налаже осумњиченом само изузетно, што представља у разматраном материјалу само један случај и исти може представљати оглед у даљем поступању тужилаца. Све остале мере које се могу наложити према чл. 283. ЗКП, нису налагане и исте представљају непознаницу у пракси.

Имајући у виду напред наведено, а нарочито бића кривичних дела против животне средине, те последице које та дела остављају за собом, глобални ефекат који могу да изазову, по ставу ауторке, неприхватљиво је примењивати опортунитет уз меру уплате на прописани рачун јавних прихода, нарочито не симболичне износе. Према схватању ауторке, пријемчивије је применити опортунитет уз меру отклањања штетних последица извршења дела, као једину или уз још неку меру, него горе наведени став и пракса тужилаштва. Само тако примена начела опортунитета може да досегне циљ да се начини сразмера између извршеног дела и степена кривично правне заштите животне средине, односно да се не решава предмет тек тако, већ да се заиста извршиоцу дела стави на уму чињеница да то што је учинио није оправдано и не може бити оправдано уплатом некаквог симболичног износа у хуманитарне сврхе. На жалост, проћи ће доста времена док обрађивачима предмета буде ова мисао прва приликом решавања предмета.

4.5. Судске одлуке и врсте кривичних санкција

Разматрајући истраживачку грађу, дошло се до закључка да је казнена политика судова код ове групе кривичних дела веома блага и да се иста креће у граници законског минимума, чак и испод тога, јер су судови узимајући у обзир олакшавајуће околности, углавном изрицали условне осуде, а уколико је пак и изречена казна затвора, онда је то у већини случајева она са издржавањем код куће уз или без примене електронског надзора.

Тако је према извештају ОЈТ у Врању, у току 2020. године поднето 3 оптужна предлога, од којих је један правноснажно окончан, у коме је поред затворске казне за тешку крађу, која је учињена након кривинод ела из чл. 269. КЗ, изречена и казна затвора за то дело у трајању од 9 месеци, па је потом донета јединствена одлука о казни у трајању од 2 године и 2 месеца, што представља светли случај судске праксе у овој области, али је према мишљењу аутора, на тежини случај задобио тек пошто су оба дела откривена и процесуирана. Даље, у току 2021. године је поднет у 1 предмету оптужни предлог надлежном суду, који је решен осуђујућом пресудом уз изрицање условне осуде тако што је најпре утврђена казна затвора у трајању од 6 месеци, а потом одлучено да се иста неће применити уколико окривљени

не учини ново кривично дело у времену проверавања од 1 године. Што се тиче извештајне 2022. године, у седишту ОЈТ Врање од 9 формираних предмета, поднет је оптужни предлог у 4 предмета, што чини 44,45% пријава, а према подацима из извештаја, све су решене условном осудом. Имајући у виду податке из извештајне 2023. године, утврђено је да је у седишту ОЈТ Врање примљено 7 кривичних пријава, од чега је у 3 предмета поднет оптужни предлог надлежном суду, што чини 42,86%, по којима су донете све осуђујуће пресуде, уз изрицање условне осуде. И на послетку, у 2024. години, у седишту тужилаштва је од примљених 10 кривичних пријава, само у једном предмету поднет оптужни предлог, по ком још увек није окончан кривични поступак.

У Одељењу ОЈТ Врање у Бујановцу, је у току 2022. године је за све 3 пријаве, након спровођења доказних радњи, у сва три предмета поднет оптужни предлог, од чега су сва три поступка окончана осуђујућим пресудама, 2 пресуде уз изрицање условне осуде и једна уз осуду на казну затвора у трајању од 6 месеци, уз издржавање у просторијама у којима окривљени станује. У току 2023. године је за 2 пријављена случаја поднет оптужни предлог, за оба предмета је донета осуђујућа пресуда, изрицањем условне осуде са споредном новчаном казном у износима од по 50.000,00 динара. На послетку, у 2024. години је по једном предмету поднет оптужни предлог по коме је спроведен кривични поступак и донета осуђујућа одлука, са осудом на новчану казну у износу од 50.000,00 динара.

У Основном јавном тужилаштву у Владичином Хану, ни један случај није добио судски епилог, без обзира на то што је поднет мали број пријава.

Приказани резултати истраживања показују да су законодавна и судска казнена политика у великом нескладу, да судови и јавна тужилаштва не чине скоро ништа да се превентивно делује на учиниоце ових кривичних дела, те да се само у ретком броју случајева не примењује условна осуда као изречена кривична санкција. Према ставу ауторке, само адекватно прописана и адекватно изречена кривична санкција учиниоцима кривичних дела је у функцији жељеног степена превенције, како генералне, тако и специјалне, а на основу овако добијених резултата, да се у највећем броју случајева изриче условна осуда, до тог циља се не може доћи. Такође је запажено да ни у једном од свих анализираних случајева није изречена мера заштите и очувања животне средине.

Установљено је да је суд у свакој пресуди, више пажње придавао олакшавајућим околностима које су на страни окривљеног, те се тиме и руководио приликом изрицања кривичних санкција, док се од отежавајућих скоро увек ништа не налази, нарочито се у судским одлукама образлаже да окривљени није повратник управо тог или кривичног дела из те главе, што је заиста тешко замисливо у пракси. Анализирајући истраживачку грађу, у само једном случају на страни окривљеног је суд нашао више отежавајућих околности, и то је онда када је кривично дело из чл. 269. КЗ учињено непосредно пре кривичног дела из чл. 204. КЗ, те је по закључку суда, радња дела

из чл. 269. КЗ била неопходна ради остваривања првобитне намере, па је због тако оцењених околности, овај случај забележен у истраживању петогодишње јавнотужилачке и судске праксе из ове области, као најтежи, јер је њиме засигурно постигнута сразмера између извршеног дела и изречене кривичне санкције.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И ПРЕДЛОЗИ МЕРА УНАПРЕЂЕЊА ПРАКСЕ ПРАВОСУДНИХ И ИСТРАЖНИХ ОРГАНА

Приказани статистички подаци којима је обухваћено подручје целокупног Пчињског округа за период од 2020 до 2022. године, као и период од 2022. до 15.08.2024. године, показују само наш однос према заштити животне средине и схватање овог проблема, ови подаци подстичу на закључак да постоје недостаци у поступању, да се они морају класификовати, како би се о њима расправљало и како би се изнашла решења за већ постављене циљеве, а то је заштита и живот у здравој животној средини.

Уочава се напредак у поступању полиције и тужилаштва, што на крају има и утицаја на судску праксу, али се ипак стиче утисак да се и даље не даје довољан акценат на решавање проблема загађења и других радњи којима се животна средина нарушава. Бољи резултати се могу добити само заједничким деловањем, додатном усавршавању знања, односно специјализацији појединих стручњака из сваке државне организације која се бави овим проблемима, који ће на крају почети да схватају суштину и величину проблема, те ће се позабавити појединим предметима и тиме допринети бољим резултатима рада, чиме ће престати олако решавање и завршавање поступака.

Од оснивања специјалне групе при свакој од полицијских управа, која ће се бавити проблемима заштите животне средине, читав систем се покренуо са мртве тачке, те сви планови да се према Правилнику о управи у јавним тужилаштвима, сваке године у свим тужилаштвима донесе план рада, а како је планом рада врховног јавног тужиоца, потом и апелационих главних тужиоца, одређено праћење и пружање стручне помоћи нижим јавним тужилаштвима у предметима у којима је заштитни објект животна средина, ипак се мора очекивати резултат наспрам тим плановима. Такође је Министарство заштите животне средине организовало више скупова и семинара на којима се разговарало о овој теми, те је Правосудна академија овај проблем уврстила у почетну и редовну обуку судија и тужилаца, ипак се стиче утисак да још увек не постоји велико интересовање стручне јавности за ову област, што је поражавајуће у 21. веку.

Резултати предњих истраживања углавном су потврдили све полазне хипотезе истраживања, ипак се може констатовати да они карактеришу и целокупну казнену политику код свих кривичних дела против животне

средине. Чињеница да је за истраживачку грађу изабрана пракса на територији једног управног округа у Републици Србији (како јавнотужилачка, тако и судска пракса, на које обе утиче формирање специјалне јединице) говори о казненој политици датог простора и времена, али и о поимању овог проблема, односно ставу и свести грађана према њему.

Немали број кривичних пријава је за ову групу кривичних дела, иако он и даље није задовољавајући, ипак је константан и већи у односу на период пре формирања специјалне јединице. Ипак, за нека од 18 кривичних дела против животне средине, тај број је симболичан, а за нека уопште није заступљено пријављивање, што не значи да тих кривичних дела уопште нема на предметној територији и у датом времену, већ су иста вероватно у оквиру црне бројке неоткривених кривичних дела.

Такође, свест грађана у вези ових кривичних дела је на јако ниском нивоу или је уопште нема, ово из разлога што се грађани још увек боје, зазиру или стрепе од сарадње са полицијом, док је што се тиче јавног мњења, број пријава струковних и невладиних удружења, анонимних пријава или објава путем друштвених мрежа умногоме већи него што је то био случај раније. Тако полиција најчешће сазнаје за сумњу да је извршено неко кривично дело из ове области или преко удружења грађана или преко медија и друштвених мрежа.

При проучавању истраживачке грађе, долази се до закључка да понуђени докази уз кривичну пријаву, говоре о потреби предузимања активности у циљу додатне обучености како полицијских службеника, тако и тужилаца, а нарочито судија, по питањима везаним за прикупљање и извођење доказа и само доказивање извршеног кривичног дела и извршиоца. Предње и из разлога што би се број одбачених кривичних пријава смањио, уколико би се као неопходно предузео број активности у циљу додатне специјализације наведених субјеката.

Што се тиче примене начела опортунитета, сасвим оправдано је да се исто користи при решавању предмета из главе о заштити животне средине. Међутим, истраживањем и добијеним резултатима се стекао утисак да се ово начело не примењује на начин како би то било најсврсисходније. У скоро свим случајевима је ситуација таква да је тужилац наложио меру осумњиченом да на прописан рачун јавних прихода уплати одређени новчани износ који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе и ово заправо представља правило. При том, тужилац јако често као меру одређује да тај износ буде више него симболичан и то у распону између 10.000,00 и 50.000,00 динара, док се често при таквом решавању предмета не обраћа пажња на штету коју је осумњичени проузроковао својим деловањем и начин на који је угрозио животну средину, због чега се оваква јавнотужилачка пракса слободно може ставити под знак питања, имајући у виду бића кривичних дела против животне средине.

Са аспекта истражене грађе и добијених резултата, чини се криминалнополитички оправданијим и исправнијим решењем да се осумњиченом

код примене начела опортунитета ипак наложи да осумњичени надокнади штету, односно да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или пак да се кумулативно примене мере уплате на јавни рачун који се користи за хуманитарне сврхе и да се надокнади штетна последица, што је према резултатима у истраживачкој грађи, од свих пријављених кривично правних догађаја, само једном примењено.

Такође, према резултатима истраживања, утврђено је да је веома мали број оптужења за кривична дела против животне средине и углавном се она односе на лакша кривична дела ове врсте, а окончавају се условним осудама, што говори о лошој судској и јавнотужилачкој казненој политици и о томе да се ова дела маргинализују у пракси. При том, ни у једном случају изрицања условне осуде учиниоцу кривичног дела суд није одредио додатну обавезу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите.

При обради истраживачког материјала, утврђено је да је велика већина кривичних предмета (од поднете кривичне пријаве, до правноснажног решења или пресуде) решена у току једне календарске године, док постоји извештај број предмета, негде око 25% који нису решени у том периоду, што треба свакако оправдати да су носиоци правосудних функција оптерећени великим бројем предмета, који често буду хитни и притворски, али се свакако мора радити на повећању степена свести носилаца правосудних функција о значају ефикасности применом кривичноправних норми као инструмената жељеног степена кривично правне заштите животне средине, јер је та свест на ниском нивоу, односно чини се да се ови предмети олако схватају.

„Имајући у виду чињеницу да је само ефикасан кривични поступак један од инструмената успешне борбе против криминалитета уопште, а тиме и ове групе кривичних дела, и да као такав одговара циљевима и генералне и специјалне превенције, доноси да је неефикасна примена мера кривичне принуде супротна циљевима и генералне и специјалне превенције и да као таква штавише и охрабрује потенцијалне извршиоце кривичних дела и изазива, сасвим оправдано, и незадовољство јавности, неопходно је предузети додатне активности, пре свега практичног карактера, на повећању ефикасности кривичних поступака код ове групе кривичних дела до степена пристуног у релевантном компаративном кривичном процесном законодавству и стандарда захтева суђења у разумном року.“¹¹

Због свега напред наведеног, није потребно само образовати, специјализовати и додатно унапредити знање и вештине кадра који ће радити на решавању ових предмета, већ је потребно упознати и грађанство са многобројним прописима, законском, али и јавнотужилачком и судском праксом, како би се подизањем свести и пре свега моралних и материјалних капацитета, дошло до мањег броја случајева оштећења и угрожавања животне средине, јер би тиме, коначно дошло до тога да се штите основна

11 С. Бејатовић и С. Докић, *op. cit.*, 259.

људска права, као што је право на живот (при чему се подразумева здрава, незагађена и одржива животна средина).

ЛИТЕРАТУРА

- Алимпиић, М. „Кривична дела против животне средине, Кривично законодавство Србије и међународни правни стандарди – усаглашеност или не?“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 4/2022,
- Батрићевиић, А. „Еколошка кривична дела – злочини без жртве?“, Жртве и савремени друштвени контекст: теорија, пракса и активизам, *Темидга*, 2013,
- Бејатовић, С. и Докић, С., *Кривична дела ироииив живоиине средине и казнена иолииика (норма, ипракса и мере унаиуређења)*, УНДП у Србији и Министарство заштите животне средине Републике Србије, Београд, 2024;
- Ђорђевић, Б. „Специфичности кривичног гоњења извршилаца еколошких кривичних дела“, *Билиен Рейубличкој јавној иужилаиштва*, 1/2024,
- Синђеелић, Д. „Поступање јавног тужилаштва у случајевима кршења прописа из области заштите животне средине“, *Билиен Рейубличкој јавној иужилаиштва*, 1/2022.

ПРОПИСИ

- Устав Републике Србије, *Сл. иласник РС*, број 98/2006 и 115/2021,
- Кривични законик – КЗ, *Сл. Гласник РС*, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019),
- Закон о одговорности правних лица за кривична дела, *Сл. иласник РС*, број 97/2008,
- Закон о заштити животне средине, *Сл. иласник РС*, број 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 72/2009 – др. закон, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – др. закон и 95/2018 – др. закон.

ОСТАЛО

- Извештај Полицијске управе у Врању 03.18.1. Број: 515/24-2 од 23.09.2024. године, са табеларним приказом укупног броја евидентираних кривичних дела и поднетих кривичних пријава из главе КД против животне средине КЗ на територији Републике Србије у периоду од 01.02.2022. до 19.09.2024. године,
- Извештај Основног јавног тужилаштва у Врању, са табеларним приказом одлука тужилаштва и надлежног суда, А. бр. 2111/24 од 22.08.2024. године.

Извештај Основног јавног тужилаштва у Владичином Хану А бр. 1596/24
од 27.08.2024. године.

Đurđica Đorđević*

STATUS OF ENVIRONMENTAL CRIME IN THE PCINJA DISTRICT

Summary

Environmental crimes represent the most serious forms of direct harm and threat to the environment, as well as indirect threats to human rights, which can often be a global issue. However, the importance of environmental crimes has not yet reached the level that the author believes it should have, because the question that arises in practice is: are these acts victimless, and as such are not very attractive to the professional public, and especially not to those who are supposed to detect, prove and ultimately punish them. Therefore, research was conducted at the level of a territorial district of the Republic of Serbia, which is of such importance that it borders two neighboring states, as well as the Autonomous Province of Kosovo and Metohija, and the danger of environmental crime is, therefore, greater. However, whether judicial officials and experts are truly interested in this type of crime remains to be answered by the research.

Keywords: Environmental protection. Environmental crimes. Environmental criminality. Victimless crimes. Environmental pollution.

* LL.M., Ph.D. Candidate at Faculty of Law, University of Kragujevac, Public Prosecutor at Basic Public Prosecutor's Office in Vranje, djur.djor@gmail.com.